

HADİSLERDE HAYVAN BEDENLERİNE EZİYETE ENGEL OLMA ÖRNEKLERİ*

Mehmet DİLEK**

İslam dininin ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, insan hayatında önemli bir yere sahip olan hayvanlar hakkında pek çok bilgiye yer verir. Allah, hayvanların da insanlar gibi birer ümmet olduklarını, Kitap'ta onları da ihmal etmediğini bildirir: *"Yerde yürüyen hayvan ve iki kanadıyla uçan kuşlardan hepsi, ancak sizin gibi ümmetlerdir. Biz, Kitap'ta hiçbir şeyi noksan bırakmadık. Sonra ancak Rabbiniz toplandı gelirler."*¹

Diğer başka ayetlerde de hayvanların insanlara olan faydalarından şöylece söz edilir: *"Hem kendilerine binersiniz, hem de ziynet olsun diye atları, katırları, merkepleri yarattı."*² *"Küçükbaş ve büyükbaş hayvanları da yarattı. Onlarda sizin için ısınma/korunma(araçları) ve faydaları vardır. Ve bazılarından/bazılarını da yersiniz."*³ *"Ağırlıklarınızı da sizin yarı canınız gitmeden varamayacağınız bir beldeye taşıyıp götürürler. Gerçekten Rabbiniz çok şefkatlidir, çok merhametlidir."*⁴

Bazı ayetlerde ise pek çok hayvandan çeşitli vesilelerle söz edilir.⁵

Dinimizin hayvanlarla ilgili talimatını hadisler tamamlar. Bu konu üzerinde Hz. Peygamber'in birçok hadisi vardır. Hayvanlara gösterilmesi gereken merhametten, eziyet ve hakareti yasaklamaya; onları sevip okşamaya, gıda ve temizliklerine

---

* Bu tebliğ, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenen "Türk Kültüründe Beden Sempozyumu"nda sunulmuştur.

** Arş. Gör. Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı, mdilek25@hotmail.com

¹ En'am 6/38

² Nahl, 16/8

³ Nahl, 16/5

⁴ Nahl, 16/7

⁵Bkz. Sinek (Hacc 73), sivrisinek (Bakara 22), örümcek (Ankebut 41), karınca (Neml 18), arı (Nahl 68), kurt(Yusuf 13,14,15), eşek (Cum'a 5, Bakara 259, Nahl 8), katır (Nahl 8), at (Al-i İmran 14, Enfâl 60, Nahl 8), öküz ve inek (Bakara 67-71, En'am 144, 146, Yusuf 43,46), deve (En'am 144, Gaşiye 17), koyun (En'am 146, Enbiyâ 78, Tâhâ 18), yılan (Tâhâ 20, A'raf 107) domuz(Bakara 173, Mâide 60), maymun (Bakara 65, Mâide 60) köpek (A'raf 176, Kehf 22). Bunun dışında bazı sûrelerin de isimleri hayvan adları ile. Bakara, Nahl, Ankebût, Neml gibi... Bu konularda daha geniş bilgi için bkz. Bayraktar, Mehmet, "Hayvan", *DİA*, XVII, 87

önem vermeye, yavrularının bakım ve korunmasına kadar pek çok hususta tavsiyeleri vardır.¹

Canlı hayvanların boğazlanmadan, yani canlı iken herhangi bir uzvunun kesilmesi, hedef tahtası gibi atış yapılması, yüzüne vurularak dövülmesi, yüzünden, burunlarından dağlanması ve kesilmesi, yüzüne dövme yapılması, binek hayvanının üzerinden inmeden herhangi bir maslahat olmaksızın uzun süre sohbet edilmesi, kulaklarından tutularak çekilmeleri gibi davranışların hepsi **hayvan bedenine kötü yönde müdahale ve eziyet** olarak hadislerde zikredilmektedir.

Bu tebliğde, mezkur hususlar üzerinde duracak ve ilgili hadisleri ele alıp, Hz. Peygamber'in bunlara engel olma anlamındaki tutumunu ortaya koymaya çalışacağız.

İlk olarak İbn Ömer'den gelen şu rivayeti zikretmek konumuz açısından uygun olacaktır: **"Allah hayvanlara işkence(müsle) edene lanet etmiştir."**²

Bu hadisteki "müsle", insan olsun hayvan olsun, bir canlıya burnunu, kulağını kesmek, kolunu bacağına kırmak suretiyle diri diri işkence yapılmasıdır.³ İşkence(müsle) kavramının içine pek çok davranış girebilmektedir. Ayrıca hadiste lanet (لَعْن) ifadesinin kullanılması böyle bir davranışın dinen haram olduğunu göstermektedir.⁴

Hayvan bedenlerine yönelik bazı uygulamaları hayvanlara eziyet ve işkence kapsamında değerlendiren Hz. Peygamber, bu davranışları yapanları uyarılmış ve bazı müeyyideler koyarak bunları engellemiştir. Bu davranışlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır.

1. Canlı Hayvanın Bedeninden Bir Şey Kesmek

Ebu Said el-Hudri⁵, Ebu Vâkîd el-Leysi⁶, Abdullah b. Ömer⁷, Temim ed-Dâri⁸, Zeyd b. Eslem⁹ gibi sahabîlerden gelen rivâyetlere göre; Hz. Peygamber Medine'ye

¹ Canan, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, İstanbul VI, 301

² İbn Hanbel, Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybanî, *el-Müsned*, II, 13

³ Aydınlı, Abdullah, *Süneni Darimi Tercümesi*, İstanbul 1994, IV, 319

⁴ Münavi, Abdurraûf, *Feyzulkadir şerhu Cami'is-sağîr min ehadisil-beşîri'n-nezir*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1996 V, 335

⁵ Hâkim en-Neysâbüri, *el-Müstedrek bi ta'liki ez-Zehebî*, t.s, VI, 92

⁶ Ebu Davud, Sayd, 3(II, 124); Tirmizi, Sayd, 12(IV,62)

⁷ İbn Mace, Sayd, 8 (II, 1072); Hakim, *a.g.e.*, IV, 138; Bu rivayet için Hâkim, Buhâri ve Müslim'in şartına uyduğunu belirtmiş, Zehebî de sahîh olduğunu söylemiştir.

⁸ İbn Mace, Sayd, 8(II, 1072); Taberani, Ebu'l-Kasım b. Ahmed, *Mu'cemu'l-evsat*, (thk.Tanık b. İvadullah b. Muhammed, Abdurraman b. İbrahim el-Hüseynî), Kahire ts. III,264

⁹ Abdurrezzak, Ebubekir b. Hemmam es-San'anî, *el-Musannaf*, BeyrutIV, 494; Bu rivayet Zeyd b. Eslem'den mürsel olarak rivayet edilmiştir.

geldiğinde kimi insanların develerin hörgüçlerini ve koyunların da kuyruklarını canlı iken keserek yediklerini görür. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.): “Hayvan diri iken ondan her ne kesilmiş ise, murdar hükmündedir, yenilmez.”¹ diyerek bu hususu yasaklamıştır.

Said el-Hudri ve Temim ed-Dâri rivayetinde; Hz. Peygamber’e sahabîler, deve hörgücünün ve koyun kuyruğunun canlı iken kesilmesinin hükmü sorulduğunda Hz. Peygamber’in mezkur cevabı verdiği nakledilir.²

Zeyd b. Eslem hadisinde; cahiliye toplumunun develerin hörgücünü ve koyun kuyruğunu diri iken kestikleri belirtilmekte, Hz. Peygamber’in bundan men ettiği ifade edilmektedir.³ Hadiste “cahiliye toplumu” ifadesinden bunun sadece Medinelilere has bir uygulama olmayıp, diğer yerlerde de bu uygulamanın var olduğu anlaşılmaktadır.

İçki yasaklanmadan önce Hz. Hamza ile ilgili bir olay da bu ifadenin doğruluğunu güçlendirmektedir. Bu rivayete göre, Hz. Ali’ye Bedir’de ganimet olarak bir deve verilmişti. Daha önceden de bir devesi olan Hz. Ali’nin (r.a) develeri ensardan birinin evinin yanı başında duruyorlardı. Develeri için ip, çuval ve semerlerden müteşekkil eşyayı toplarken, bir de bakar ki, develerin hörgüçleri kesilmiş; böğürleri delinmiş ve ciğerlerinden bir şeyler alınmış. Bunu, kimin yaptığını araştırınca, Hz. Hamza’nın yaptığını öğrenir. Çünkü bir câriye Hamza’ya(r.a), şöyle bir şiir okumuştü;

Ey Hamza, semiz yaşlı develere dikkat et!

Onlar avluda bağlıdırlar,

Bıçağı onların sinesine vur,

Pirzola veya benzerini çabuk yap.”⁴ Deyince Hamza(r.a) fırlayıp, kılıcı kapıp develerin hörgüçlerini kesmiş, karınlarını yarmış, ciğerlerini sökmüştü.”⁵

Cariyenin söylediği şiirdeki ifadelerden ve Hamza(r.a)’ın yaptığı hareketten böyle bir davranışın cahiliye döneminde yaygın bir davranış olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen cahiliye toplumu bu tarz davranışı, kahramanlık

¹ Bkz. Tirmizi, Sayd, 12 (IV,62) Tirmizî’ye göre bu hadis hasen garibtir. Bu hadisi sadece Zeyd b. Eslem’in rivayetiyle biliyoruz. İlim adamlarının uygulaması da bu hadise göredir. Ebû Vakîd el Leysî’nin ismi Hâris b. Avf’tır.”

² Hâkim, a.g.e, t.s, VI, 92; Bu rivayet için Buhâri ve Müslim’den hangisinin şartına uyduğunu ifade etmemiş, Zehebî de herhangi bir yorumda bulunmamıştır.

³ Abdurrezzak, a.g.e., IV, 494

⁴ İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalani, *Fethul- Bari li şerhi Sahihî'l-Buhari*, Daru’t-Türasî'l-Arabi, Beyrut 1988, IV, 149

⁵ Buhari, Hums 1(III-IV, 503); Meğâzi 11, Libas 7; Müslim, Eşribe, 2(III, 1659); Ebu Davud, Harac 20(II,165)

gösterisi veya bir uygulamanın devamı olarak sürdürmekte idiler. Ancak Hz. Peygamber'in böyle bir durumda etlerin murdar hükmünde olduğunu açıklaması "**hayvan bedenine eziyet**" anlamındaki bu geleneğin bitmesine sebep olmuştur.

Canlı iken hayvan vücudundan kesilen parçanın murdar olması hükmü av hayvanları için de geçerlidir. Bu itibarla avlanan hayvan henüz ölmemiş iken vücudundan kesilen parça murdar sayılır. Hatta av hayvanı bu parçanın kesilmesinden dolayı ölse bile hüküm aynıdır.¹ Av köpeğinin avdan kestiği ve atılan okun avdan kopardığı parça da diri hayvanın vücudundan kesilen parça gibidir. Mesela av peşinde gönderilen köpek yakaladığı avın bir parçasını önce kesip sonra avı öldürürse veya atılan ok avın bir parçasını kopardıktan sonra av ölse, avın ölümünden önce vücudundan kesilen parça murdardır. Çünkü av henüz hayatta iken bu parça onun vücudundan kesilmiştir. Şayet köpek veya atılan ok, avı ikiye bölerse, bu kesim, hayvanı boğazlama hükmündedir. Dolayısıyla iki taraf da yenir.²

2- Hayvanların Yüzlerini Dağlama ve Damgalama

Câbir³ İbn Abbas⁴ Abbas b. Muttalib⁵ Talha b. Ubeydullah'dan⁶ gelen rivayetlere göre, Hz. Peygamber, hayvanların yüzüne damga vurmaya ve dağlamaya yasaklamıştır. Çünkü bu, **hayvan bedenine yapılmış bir işkence ve eziyettir.**

Cabir(r.a) rivâyetine göre; Yanlarında yüzü dağlanarak en vurulmuş bir merkep olduğu halde Resûlullah'a rastlayanlar oldu: "Bunu böyle dağlayanlara

¹ Hatiboğlu, Haydar, *Sünen-i İbn Mace Tercümesi ve Şerhi*, İstanbul, 1983. VIII, 573. Ebu Hanife'nin rivayetine göre İbrahim en-Nehai şöyle demiştir: Sen bir hayvanı avlarken onu iki eşit parçaya ayırmak suretiyle avladığını zaman, o avın tamamını ye. Şayet avın baş tarafı diğer parçadan büyük ise, başın bulunduğu tarafı ye ve diğer tarafı at. Şayet avlarken avın bir parçasını kesip koparmış isen, hepsini ye, yalnız kestiğin parçayı yeme. Eğer kestiğin parçanın deri kısmı; diğer deriden tamamen kesilmemiş ise kesilen parçayı da ye.

Şâfi de: Avlanan hayvan, avlanma esnasında kesilip koparılan parçanın kesilmesinden dolayı ölürse, kesilen parça da helaldir, murdar sayılmaz. Avlanma esnasında kesilen parça tamamen kesilmeyip birleştirilmesi mümkün ise veya kesilip tamamen ayrılan kısım olmaksızın hayvanın yaşamaya devam etmesi mümkün olmazsa, mesela hayvan ikiye bölünmüş veya başı ile vücudunun bir parçası bir tarafa, vücudunun çoğu dadiğer tarafa ayrılmış, ya da hayvanın başının yarısı kesilmiş ise bütün bu şekillerde avın bütün parçaları yenir, hiçbir parçası murdar sayılmaz. Çünkü anlatılan şekildeki bir bölümü kesilmiş durumdaki av hayvanının yaşamını devam ettirmesi düşünülemez. Bu nedenle bu meseleler, bu hadisin şumulüne girmez. Ama vücudun üçte ikisi başla beraber olup kalanı kalça ile beraber kesilmiş ise veya başın yarısında azı kesilmiş ise, kesilen kısım murdar sayılır. Çünkü bu takdirde, kesilen parça, diri bir hayvandan kesilmiş durumdadır. Hatiboğlu, *a.g.e.*, VIII, 573-574

² Hatiboğlu, *a.g.e.*, VIII, 574

³ Müslim, Libas ve Zînet, 107(III,37); Ebu Davud, Cihad, 58(II,31);Tirmizi, Cihad, 30(IV,182)

⁴ Müslim, Libas ve Zînet, 107(III,37)

⁵ Heysemi, *a.g.e.*, VIII, 109;

⁶ Heysemi, *a.g.e.*, VIII, 109;

Allah lanet etsin!" buyurdular.¹ Cabir'in Ebu Davud'daki rivayetinde Hz. Peygamber, dağlayanlara, benim hayvanların yüzüne dağlama yapmayı ve yüzlerine vurmaya lanetlediğim size ulaşmadı mı? Demekte ve bundan onları men etmektedir.²

İbnu Abbas'ın rivayetine göre; Resûlullah (sav), yüzünden dağlanmış bir merkeb görünce, bunu uygun bulmadığını belirtti ve: "Allah'a yemin olsun! (Ben olsaydım) dağlamayı bu hayvanın yüzünün en uzak noktasına vururdum!" buyurdu. Sonra emir verdi, kendi merkebinin sağrılarını³ dağlama yapıldı. Böylece sağrılarını ilk dağlayıp (en vuran) Hz. Peygamber oldu.⁴

Talha b. Ubeydullah rivayetine göre; Resulullah'a yüzünden dağlanmış bir deve getirildiğinde, "Keşke deve sahipleri bu deveden ateşi uzaklaştırsalar" buyurdu. "Ben de devenin kuyruk sokumunu dağladım"⁵, şeklinde geçmektedir.⁶

Kolay kolay lanet etmeyen ve insanların da birbirlerine karşı lanet okumalarını yasaklayan Peygamberimizin, hayvanlara bu tarz bir davranış karşısında lanet etmekten kendisini alamaması dikkat çekicidir. Bu lanet, vahşetidir, şiddetidir. Vahşetin gerçekleştiği obje, bu lanette etkin değildir.⁷ Peygamberimiz hayvanların yüzünün dağlanarak tabii görünümünün bozulmasını yasaklamıştır. Müslim, bu rivayetlere zînet ve libas bölümünde yer vermiştir. Yani hayvanların yüzlerinde değişiklik yapmak onların güzel görünmelerine engel olmaktadır. Hayvanların

¹ Müslim, Libas ve Zînet, 107(III,37)

² Ebu Davud, Cihad, 58(II,31)

³ Hadiste الْجَائِرَاتِ şeklinde geçmektedir ki bu sağrılar demektir. Sağrı, bazı hayvanlarda bel ve kuyruk arasında kalan dolgun ve yuvarlakça kısım ve bu kısmın derisidir. Atın sırt kısmı ve bu kısmın derisine de denir. Bkz. Şemseddin Sami, Kamusu Türkî, Çağrı yay. Dersâdet 1317. s. 806; İbnu'l-Esir, *en-Nihâye fi garibi'l-hadis*, (thk. Mahmud Muhammed et-Tanâci) el-Mektebetu'l-islamiyye, I, 275

⁴ Müslim, Libas, 107(III,37); «*Vallahi ben buna ancak yüzümün dibinden bir yere damga vururdum.*» cümlesi Peygamber (s.a.v)'in sözü imiş gibi anlaşılıyorsa da, Kadı İyaz bunun İbn Abbas'a ait olduğunu söylüyor. Nevevi, buradaki hadisten bu sözün İbn Abbas'a ait olduğu anlaşılıyor diyorsa da dikkat edilince Peygamber'inmiş gibi anlaşıldığında şüphe yoktur. Kadı İyaz, hadisin Süneni Ebu Davud'daki rivayetine istinaden bu sözü söyleyenin Hz. Abbas olduğunu iddia etmiştir. Buhari'nin tarihinde rivayet ettiği hadiste, Abbas olduğu açıkça ifade edilmiştir. Şu halde olay biri Abbas'a, diğeri Abdullah'a ait olmak üzere ayrı ayrı iki olaydır. Bkz. Nevevi, Yahya b. Şeref Muhyiddin ez-Zekerıyya, *Sahihu Müslim bi Şerhi en-Nevevi*, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, tsz. XIV, 96; Davudoğlu, Ahmed, *Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi*, İstanbul 1983. IX, 5696

⁵ Bu rivayetlerde *vesm* tabiri geçmektedir. Vesm, Dağlanarak yapılan nişan ve damgadır. Bazıları bu kelimeyi "veşim" şeklinde rivayet etmişlerdir. Bunların ikisi de aynı manaya gelirlerse de bazı âlimler aralarında fark olduğunu ifade etmiş ve şöyle demişlerdir: "Vesim, yüze vurulan damgadır. Veşim, vücudun her tarafına vurulandır." Bkz. İbnu'l-Esir, *a.g.e.*, V, 186; Davudoğlu, *a.g.e.*, IX, 5696

⁶ Ebu Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsenna et-Temimi el-Mevsili, *Müsned*, I/301; Heysemi, *a.g.e.*, VIII, 110; Heysemi, ricâlinin sahih ricali olduğunu bildirmektedir.

⁷ Yiğit, Yaşar, "Hayvana Merhamet Etmenin Dinî Boyutu", Diyanet Aylık Dergi, Sayı:146 sayfa 4/12.

bedenlerinde bu manada bir değişiklik yapmak, onların tabii görünmelerini bozmak olacağından, eziyet sayılmıştır. Gerek canlı hayvanlara işkence yapmak, gerekse onların güzel sıfatlarının toplandığı yüzlerini damgalayarak değiştirmek, Allah Teala'nın razı olmadığı bir durumdur. Dolayısıyla Hz. Peygamber, işin ne kadar ciddi olduğunu ve haramlığının kesinliğini belirtmek amacıyla "lanet" ifadesini kullanmıştır. Zira O, insanlar bir tarafa hayvanlara bile gelişi güzel lanet etmek, kötü söz söylemek veya sövmekten ümmetini sakındırmıştır. Bu yasağa uymayan bazı kimseleri herkese örnek teşkil edecek bir tarzda te'dib etmiştir.¹

Hayvanı döverken yüzüne vurmak yasaklanmıştır. Hayvan yüzüne kızgın demirle damga vurmayı bu rivayetlere dayanarak bazı âlimler mekruh görmüş hatta haram olduğuna işaret edenler bile bulunmuştur. Hayvanın yüzünden başka yerlerine damga vurmak caizdir.² Çünkü yüzün dışında hayvanların başka yerlerine Hz. Peygamber'in damga vurduğu vakidir. Fetih sırasında getirilen develere, zekat develerine, koyunların kulaklarına damga vurduğu rivayetlerde geçmektedir.³ Bu rivayetleri değerlendiren Nevevi: "Bizim mezhebimize, sahabenin görüşlerine ve sonraki cumhurun görüşüne göre, zekat develeriyle, cizye develerine damga vurmak müstehabtır." demiştir.⁴ İbn Sebbağ ve başkaları bu hususta sahabenin icmasını nakletmiştir. Ebu Hanife: "Damga vurmak mekruhtur. Çünkü ta'zip ve hayvanın bazı uzuvlarını kesmektir. Bu ise, yasaktır, demiştir. Cumhurun hücceti ise, sahih ve manası açık olan bu hadislerdir."⁵

Münâvi, bu rivayetleri değerlendirirken şu neticeye varır. Hayvanların yüzünü dağlayana Allah lanet etmiştir. Çünkü bu bir manada Allah'ın yarattığını tağyirdir. Lanet haram olmasını gerektirmektedir. İnsanın kerametinden ve değerinden dolayı yüzünü damgalamak mutlak olarak haramdır. Ancak insan dışındakilerde yüzü damgalamak haramdır. Yüzün dışındaki yerlerde ihtiyaç için caizdir.⁶ Buhari'nin rivayet etmiş olduğu Enes b. Mâlik rivayetine göre; Enes demiştir ki; Resûlullah deve ahırında deve zekât develeriyle meşgul olduğu bir sırada yeni doğan kardeşim Abdullah'ı teberrüken hurma çiğnemi yedirmesi için alıp huzura girmiştin. Bu sırada Hz. Peygamber, zekât koyunlarının- öyle sanıyorum ki, kulaklarını- damgalıyordu.⁷

Kâmil Miras, bu hadisin alametin ve işaret koymanın yüzden başka yere bilhassa koyunlarda kulağa vurulması hususunda bir delil olduğunu ve bu cihetle ülkemizin her tarafında sürü sahiplerinin koyunlarını kulaklarından

¹ www.usveahasene.com/ic_pegmbrmzn_hayvalara_muamlesi.htm - 49k -

² Davudoğlu, a.g.e., IX, 5696

³ Müslim, Libas ve Zinet, 30(III,1673)

⁴ Nevevi, , a.g.e., XIV, 96

⁵ Davudoğlu, a.g.e., IX, 5696

⁶ Münavi, Fezvu'l-kadir, V,334

⁷ Buhari, Sayd ve Zebaih, 291(VIII-IX, 185); Zekat, 953(I,II, 633),

işaretlemelerinin, Peygamberimizin yaptığı uygulamaya birebir uymuş olduğunu ifade etmektedir. Bu alamete, dilimizde (İyn) denilmekte olduğunu da peşinden eklemektedir.¹

Şimdi söz edeceğimiz bir olayda da damgalamanın nerelere yapılacağı sorusuna cevap niteliğindedir. Bir zat, Hz. Peygamber'e burnu dağlanmış bir deve getirir. Hz. Peygamber yüzünden başka dağlama yapacağın yer yok mu idi? Bu durumda sana kısas gerekir deyince, O zat: "Emir senindir ey Allah'ın Resûlü" der. Hz. Peygamber, ondan dağlama yapmamış olduğu bir deve ister. Getirdiği devenin boynuna damga vurmak için damgalama aletini koyunca, uyluklarına getirinceye kadar Hz. Peygamber geriye geriye diye işaret eder. Uyluklarına gelince "Allah'ın bereketi üzere şimdi dağla der."² Bir diğer rivayette ise, bir zatın küçük develeri damgalarken Hz. Peygamber ona develerin yüzüne damga vurmamasını, onun nereyi damgalamasını sorduğunda boyun kısmının ön tarafına yapmasını ve etini yakmayacak şekilde damgalamasını emretmiştir.³

Sonuçta, bu rivayetlerden dağlama ve damgalamanın kesinlikle yüze yapılmaması, ihtiyaç varsa boynuna, sağrılarına, uyluk ve kulaklarına yapılması aynı zamanda da eti yakmayacak bir şekilde yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bunun dışındaki bir uygulama **hayvan bedenine eziyet** olmaktadır.

Dağlama ve damgalamanın sebepleri arasında; hayvanın diğer hayvanlardan ayırt edilmesi, kaybolduğu zaman tanınması, zekat olarak verildiğinde geri dönülmemesi gibi bazı hususlar sebebiyledir. Bu tarz bir uygulama, şartlara uygun olmak kaydıyla tıpkı çocukların sünnet edilmesi gibi bir maslahata binaen olduğundan müsl (işkence) olarak değerlendirilmemiştir.⁴

3- Canlı Hayvan Bedenini Hedef Tahtası Edinmek

Hadislerde rastladığımız diğer bir uygulama hayvan bedeninin canlı olarak hedef tahtası yapılmasıdır. Hz. Peygamber bu tarz bir uygulamayı da işkence kapsamında değerlendirip böyle davrananları lanetlemektedir.

Bu anlamda; "İçinde ruh bulunan hiç bir şeyi atış hedefi olarak kullanmayınız."⁵ Demiş, hayvanları **sabren** (yâni bağlayıp hedef ederek ölünceye kadar ok, taş ve benzerini atma) öldürmeyi yasaklamıştır.⁶ Bu rivayetteki sabr [**صَبْرَ الْبَهَائِمِ**]

¹ Ez-Zebidi, *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*, (terc. Kamil Miras) DİB, XII,30-31

² Taberâni, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-kebir*, (thk. Humeydi Abdulmecid es-Silefi),ts. II,283.

³ Taberâni, *Mecmau'l-Evsat*, VIII, 110; es-Suyuti, Celaleddin Abdurrahman b. Ebubekr, *Camiu'l-Ehadis*, X/318

⁴ İbn Hacer, *a.g.e.*, III, 386

⁵ İbn Mâce, *Zebâih*, 10(II, 1063)

⁶ İbn Mâce, *Zebâih*, 10(II, 1063); Buhari, *Zebâih*, 281(VII-IX, 178); Müslim, *Sayd* 58(III, 1549); Ebu Davud, *Dahâya* , 11(II, 110)

kelimesinin anlamı, hayvanı nişan alıp öldürmek için hapsetmek veya bağlamak demektir. ¹

Hadislerden anlaşıldığına göre; bir canlının bedenini hedef alarak onunla nişancılık talimleri yapmak dinen yasaklanmıştır. Buradaki nehiy bunun haram olduğunu bildirir. Hayvanı hedef almak ona eziyet olduğu gibi, maliyetini zayı etmek ve murdar olmasına sebep olma gibi zararları da vardır. Çünkü bir hadiste de Hz.Peygamber, mücesseme'nin yenmesini yasaklamıştır. Mücesseme ok atışlarına hedef olarak kullanılan hayvan demektir."² Her ne kadar bazı âlimler, hayvanı bağlayarak hedef yapmak suretiyle öldürmeyi yasak eden birçok sahih hadis rivâyet edildiğini, ancak bir hadisten başka o hayvanın yenilmesini yasak eden hadis olmadığını söylese de³ bu tarz bir uygulama, Hz. Peygamber'in bu tarz çirkin davranışları yasaklama metoduna uymaktadır. İnsanların atış hedefi yaptıkları hayvanın sonuçta etinden mahrum kalma endişesi taşıyor olmaları, böyle bir uygulama yapma isteklerinden vazgeçmelerine sebep olacaktır. Ancak hayvan ölmeden önce kesilirse yenmesi caiz olduğu söylenmiştir.⁴

Sahabe uygulamaları da Hz. Peygamberin koymuş olduğu bu yasağa uymadaki ciddiyetlerine bir örnektir. İçlerinde İbn Ömer'in de bulunduğu bir topluluk, bir tavuğu hedef dikip de atış yapmakta bulunan birtakım gençlerin yanına uğradılar. Bu atış yapanlar İbn Ömer'i görünce, atıştan dağıldılar. İbn Ömer: "Bu tavuğu kim dikti? İyi biliniz ki, Peygamber (s.a.v) canlı bir hayvanı böyle atış hedefi edinen kimseye lanet etti" diyerek, onlara yaptıkları işin çirkin bir şey olduğunu hatırlatmıştır.⁵

Bu ve benzeri hadisler, eti yenen veya yemeyen herhangi bir hayvana işkence yapıp azap etmenin veya bunu bağlayıp hedef ederek ok veya taş gibi bir şeye tutmak suretiyle öldürmenin haram olduğuna delalet eder. Çünkü böyle bir hareket hayvana azap etmektir ve eti yenen hayvanları ise telef etmek, etini yenmez hale sokmaktır.⁶

4- Sırtlarından İnmeden Konuşmak, Uzun Süre Sohbet Etmek

Hayvan bedenlerine eziyet anlamına alabileceğimiz bir konuda binek hayvanları üzerinden iken herhangi bir maslahat gereği olmaksızın, uzun süre sohbet etmek, konuşmak, alış-veriş gibi davranışlarda bulunmaktır. Bununla ilgili bir olay ise şöyledir.

¹ Kelimenin anlamı için bkz. İbnu'l-Esir, *a.g.e.*, III, 8

² Tirmizi, *Et'ime*, 24(IV, 238)

³ Davudoğlu, *a.g.e.*, IX, 203

⁴ Canan, *a.g.e.*, X,453

⁵ Buhari, *Zebaih ve's-Sayd*, 281(VII-IX, 178); Müslim, *Sayd ve Zebaih*, 59(III, 1550)

⁶ Hatiboğlu, *a.g.e.*, VIII, 532

Hz. Peygamber bir kavme uğramıştı, onlar binek hayvanlarının üzerinde durarak sohbet ediyorlardı. Resûlullah, hayvanlara (zahmet ve meşakkatten) uzak olarak binin, doğru dürüst terk edin. Yollarda ve çarşılarda konuşmak için onları kürsüler (sandalyeler) edinmeyin. Çok binilen vardır ki binenden daha hayırlıdır ve Allahı daha çok zikredendir.¹ Diyerek yaptıkları işin hayvanlara eziyet olduğunu ifade etmiştir.

Ebu Hureyre (r.a.)'den gelen bir rivayette Hz. Peygamber , "hayvanlarınızın sırtını minberler edinmekten sakınınız. Çünkü (yüce) Allah sadece zorlukla varabileceğiniz yerlere sizi iletmeleri için onları sizin emrinize verdi. Arzı da sizin için yarattı. Binaenaleyh ihtiyaçlarınızı yerde karşılayınız."² Şeklinde geçmektedir ki, bu da hayvanları lüzumsuz yere yormaktan ve onlara eziyet etmekten sakındırmadır.

Hadisteki nehiy herhangi bir gaye olmaksızın yapılan bir oturmaya yöneliktir. Devamlı bir şekilde değil de ancak bir ihtiyaçtan dolayı olursa bu yasaklanmamıştır. Buna delil Hz. Peygamberin ihtiyaçtan dolayı devesinin üzerinde hutbe okumasıdır.³ Çünkü veda haccında umumi bir maslahattan dolayı Hz. Peygamber devesinin üzerinde hutbe okumuştur. Buradaki nehiy arada bir olup ta maslahat için olan değil, kişinin devamlı bir şekilde bunu alışkanlık haline getirmesinden dolayıdır.⁴

Ali el-Kâri, bu hadisi şöyle yorumlamıştır: "Hayvanların üzerinde alış-veriş veya buna benzer uzun şeyleri yapmayınız. Bilakis ininiz, ihtiyaçlarınızı yerine getiriniz sonra bininiz."⁵

Öte yandan hayvanların güzelliğini bozmak da bir nevi bedene eziyet sayılabilir. Nitekim Hz. Peygamber bundan nehyetmiştir. Utbe b. Abd es-Sülemî'den rivâyet olunduğuna göre kendisi Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işitmiştir: "Atların alınlarındaki saçlarını, yelelerini ve kuyruklarını kırmayınız. Çünkü kuyruğu onun yelpazesidir, yelesi elbisesidir, alınlarında ise, hayırlar düğümlemiştir."⁶ Ayrıca Hz. Peygamber, hayvanların yüzlerine vurmaya da yasaklamıştır.⁷ Kulaklarından tutarak çekmeyi de hayvanı acıttığı için uyarı, bu şekilde davranan bir adama: "Hayvancağızın kulağını bırak da boynunun

¹ Heysemi, *a.g.e.*, VIII, 107; Darimi, *İsti'zan*, 39 (I-II, 595)

² Ebu Davud, *Cihad*, 55 (II, 32)

³ Münavi, *a.g.e.*, III, 169

⁴ Azimâbâdi, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsu'l-Hakk, *Avnu'l-ma'bud şerhu Ebu Davud*, Beyrut 1990. VII, 168

⁵ Azimabadi, *a.g.e.*, VII, 169 el-Münzirî, rivâyetteki İsmail b. Ayyâş'ın hakkında cerh vaki olduğunu bildirmiştir.

⁶ Ebu Davud, *Cihad*, 41(II, 62); el-Münzirî, isnadında meçhûl bir râvinin var olduğunu ifade etmektedir.

⁷ Buhari, *es-Sayd ve'z-Zebâih* 35(VIII-IX, 185)

kenarından tut", demiştir.¹ Sağım sırasında hayvanların memelerinin incinmemesi ve çizilmemesi için sağıcıların tırnaklarını kesmesini de istemiştir.²

Sonuç

1- İslamiyet, insan ve hayvan bedenlerine yapılan eza ve işkenceyi yasaklamıştır.

2- Kur'an ve hadislerin ifade ettiği gibi hayvanlar bizim hizmetimize sunulmuş varlıklardır. Onlardan güzel bir şekilde istifade edilmelidir. Ama bunu yaparken, onların haklarına tecavüz etme hakkına sahip değiliz.

3- Hz. Peygamber, hayvan bedenine eziyet anlamına gelen uygulamaları yasaklamış ve cezai müeyyideler koymuştur. Neticede cahiliye dönemindeki hayvanlara karşı yapılan çirkin davranışların önüne geçilmiştir. Hayvanların yüzlerinde değişiklik yapmak onların güzel görünmelerine engel olmuştur. Hayvanların bedenlerinde bu manada bir değişiklik yapmak, onların tabii görünmelerini bozmak olacağından, eziyet sayılmıştır.

Bu müeyyideler arasında hedef tahtası haline getirilerek ve işkence yapılarak ölen hayvanın etinin yenmemesi, böyle yapanlara lanet edilmesi, uygulama esnasında uyarılmaları gibi hususlar zikredilebilir. Görüldüğü üzere İslam, hayvanların hukukunun korunmasını sağlamıştır. Ayrıca hayvanların bizim hizmetimize verilen varlıklar olduğunu, onlara şefkat etmemiz gerektiği, gerek ayetlerde gerekse hadislerde açıklanmıştır.

---

¹ İbn Mâce, Zebâih, 3(II, 1059)

² Heysemî, *a.g.e.*, VIII, 196; Bu rivayeti Ahmed b. Hanbel, Sevâde b. Er-Rabî'den rivayet etmiş ve isnadının ceyyid olduğunu söylemiştir. İbn Hanbel eş-Şeybâni, Ahmed, *Müsned*, Müessesetü Kurtuba, Kahire, t.s. III, 484; H